Türkiye'de Yabancı Dil Öğretmeni Yetiştirme Koşulları ve Fransızca Öğretmeni Yetiştirmede Yaşanan Sorunlar

Doç.Dr. Nur Nacar-Logie İstanbul Üniversitesi nurlogie@istanbul.edu.tr

Özet

Bilindiği üzere genel olarak öğretmen yetiştirmede olduğu gibi yabancı dil öğretmeni yetiştirme süreçlerinin de pek çok bileşeni ve paydaşı vardır. Yeni nesilleri erken yaşlarda okullarda öğretmenlere emanet ettiğimiz düşünüldüğünde, bir ülkede ihtiyaçlar doğrultusunda ekonomist, hukukçu, doktor yetiştirmek kadar, gerekli ve yeterli donanıma, bilgi ve becerilere sahip eğitici, öğretmen yetiştirmek de son derece önemlidir. Ülkemizde öğretmen yetiştiren kurumların en başında eğitim fakülteleri yer alır. Öğretmen adayları eğitim fakültelerinde dört yıllık bir eğitiminin sonunda aldıkları lisans diplomasıyla öğretmen olmaya hak kazanırlar. Ancak yabancı dil öğretmeni adayları için söz konusu eğitim-öğretim süresi hazırlık sınıfıyla birlikte genellikle beş yıldır. Hazırlık sınıfında yaklaşık 400-600 saat arası yabancı dil dersi alan öğrencilerin çoğu zaman öğrendikleri yabancı dilde temel becerilere istenen seviyede sahip olamadan birinci sınıfa geçtikleri ya da yönetmelikler gereği iki yıldan fazla hazırlık sınıfını tekrar edemedikleri için otomatik olarak birinci sınıfa geçtikleri gözlemlenmektedir. Bu sorun bir yandan ileriki yıllarda lisans programında başka sorunlara yol açarken, öte yandan pek çok açıdan bir zaman ve emek kaybına da işaret etmektedir.

Başarı ve başarısızlıkta tüm paydaşların belirli oranlarda katkıya sahip olduklarını düşünecek olursak, öğrenci profilinin, eğitim-öğretim sistemi ve koşullarının gözden geçirilerek başka sistemler onların işleyiş biçimleriyle karşılaştırılması fayda sağlayacaktır. Yabancı dil öğretmeni yetiştirme süreçleri, gerek eğitim yılı sayısı gerek alınan eğitimin kapsam ve içerikleri ve aday profilleri açısından ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Bu çalışmanın amacı gerek ülkenin ve toplumun ihtiyaçları gerekse Fransızca öğretmeni adaylarının ihtiyaçları açısından ve zaman kaybetmeksizin eğitimde azami kaliteyi sağlayacak kıstasları saptamak amacıyla, öğretim süreçleri ve öğretmen adayları profillerini bazı Avrupa Birliği ülkelerininkilerle karşılaştırmak olacaktır.

Giriş

Türkiye'de öğretmenlik mesleğine aday olabilmek için zorunlu eğitim süresi dört yıl olmakla birlikte yabancı dil öğretmenliği için bu süre genellikle hazırlık sınıfıyla birlikte beş yıldır. Aday öğrenci profillerinin çeşitliliği, yanlış ve eksik bilgi ve algıdan dolayı bu süreç daha da uzun olabilmektedir. Geniş ölçekte bu sürecin uzaması bireyler, toplum ve genel olarak da ülke için zaman, enerji kaybıyla birlikte maddi bir kayıptır. Öğrencilerin motivasyonlarının tercih ettikleri meslek eğitimiyle örtüşmemesi profil sorunun bir parçasıdır. Eğitim sürecinin başarı ve başarısızlığında tüm paydaşlar eşit ölçüde sorumlu olsalar da süreci iyileştirme yolunda ilk sorgulanması gerekenin öğretmen adaylarının hangi koşullarda öğretmenlik mesleğine yöneldikleri gibi görünmektedir. Her meslekte olduğu gibi yabancı dil öğretmenliğinde de motivasyon ve mesleğe yatkınlık son derece önemlidir. Ancak özellikle Fransızca öğretmenliği bölümlerini tercih eden adaylarının aslında çoğu zaman gönüllü bir tercihte bulunmadıkları gözlemlenmektedir. Doğal olarak da bu durum eğitim-öğretim süreçlerine yansımakta ve nitelikli öğretmen adayları yetiştirmeyi güçleştirmektedir. Asıl profile uygun adaylar yetiştirme hedefine ulaşmak için öncelikle var olan aday profilinin gözlemlenmesi ve tanımlanması oldukça önemlidir. Bu nedenle bu çalışmada öncelikli olarak özellikle Fransızca öğretmenliğine aday öğrencilerin profilleri tartışılacaktır. Ayrıca sisteme bağlı sorunlar irdelenecek ve çözüm önerilerini tartışabilmek için de bazı karşılaştırmalar yapılacaktır.

Avrupa Birliği çerçeve programı ve öğretmen profili metni zerine

Öğretmen profili ile öğretmen adayı ögrenci profilini karıştırmamak gerekir. Bu çalışmada söz konusu edilen özellikle lise eğitiminin ardından Fransızca öğretmenliğini tercih eden öğrencilerin profilidir. Ancak öğretmenlik mesleğine aday öğrencilerin profiline geçmeden önce kısaca yabancı dil oğretimi için hazırlanmış ortak kıstasların önerildiği Avrupa Birliği çerçeve metni ve Avrupa Birliği öğretmen profilinden söz etmekte fayda var. Son derece ayrıntılı ve kapsamlı biçimde sadece kıstaslardan oluşan Avrupa Birliği ortak çerçeve metninde aslında yöntem ve içerik konusu muğlaktır. Söz konusu metinde önerilen kıstaslar içinde bulunduğumuz çağın tüm gereksinimleri göz önünde bulundurularak oluşturulmuş olmakla birlikte özellikle de Avrupa Birliği ülkelerinde eğitim birliğine de gidişin çok önemli bir adımını oluşturmaktadırlar. Önerilen kıstaslar ne kadar ideal olurlarsa olsunlar mantıksal olarak ortak kıstasların uygulanması ancak ortak eğitim-öğretim sistemi, ortak toplum, ortak öğrenci ve ortak öğretmen profilleriyle gerçekçi olabilir. A. Işık Türkiye'deki yabancı dil öğretimi

sorunlarını irdelediği makalesinde benzer bir saptamada bulunmaktadır: "*Bir yabancı dil programının başarısı, toplumun iyi incelenmesi ile elde edilen veriler üzerine kurulmasına bağlıdır. Dolayısıyla, yabancı dil eğitiminin başarısı da, toplumu göz önüne alması ile orantılıdır. Bu nedenle, bütün ülkelere ve durumlara hitap eden bir ortak yabancı dil programından bahsedilemez*" (2008: 22-23). Her şeyden önce ardışık ve eşzamanlı olmak üzere iki farklı eğitim sistemi olduğu bilinmektedir. Avrupa Birliği Ülkelerin de bile bu bağlamda farklılıklar söz konusudur. Örneğin Fransızcanın yabancı dil olarak öğretiminde genellikle örnek alınan Fransa'nın hem genel eğitim sistemi buna bağlı olarak da öğretmen yetiştirme sistemi Türkiye'ninkinden oldukça farklıdır. Fransızcanın yabancı dil olarak öğretimini meslek olarak seçen adaylar için dil zaten anadilleridir. Dolayısıyla ne öğrenci ne de öğretmen aday profilleri Türkiye'ninkilerle aynı degildir. Fransa dışındaki diğer Avrupa Birliği ülkelerinde de profiller aynı şekilde farklıdır. Örneğin Avrupa'da öğrenci hareketliliği daha ikinci öğretimde başladığı için öğrencilerin daha erken yaşlarda anadilin konuşulduğu ülkelerde bulunma olanakları dilde temel becerileri geliştirmelerine büyük katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle ortak kıstaslarla belirlenen dil düzeyleri Türkiye'de sağlanmış gibi gözükse de sonuçlar göreceli olabilir. Kısaca, yabancı dil öğretiminde kıstaslar öğretim yöntemleri, içerik ve işleyiş belirlerken ülkenin ve toplumun kendi ortam ve koşullarının göz önünde bulundurulması başarının sağlanmasında önemli rol oynayacaktır. Avrupa Birliği öğretmen profili ortak çerçeve metnine gelince, genel hedefler, toplumlarda yabancı dil öğrenme konusunda hassasiyet yaratmak, yabancı dil eğitim-öğretimi programlarının sayısını, yabancı dil öğrenen sayısını, yabancı dil öğretiminde kaliteyi artırmak ve daha küçük ölçekte öğrenilen ve öğretilen dillerin promosyonunu yapmak, yabancı dil öğrenmeye erişimi kolaylaştırmak olarak sıralanmaktadır. Bu hedefle Avrupa Birliği üyesi olsun olmasın her toplum için geçerli sayilabilecek hedeflerdir. Ancak yine de bu profilin de

Öğrenci profilleri sorunu

Türk üniversitelerinde Fransızca Öğretmenliği bölümleri sayısı ihtiyaç duyulanın üzerinde olduğu gibi bölümlerin öğrenci kontenjanları da ihtiyaç duyulanın üzerindedir. Bu durum pek çok açıdan nitelikli öğretmen yetiştirme hedefinin gerçekleştirilmesini güçleştirmektedir. Türkiye'de özellikle Fransızca öğretmeni yetiştirmede en önemli sorunlardan biri, öğrenci profillerinin çeşitliliğidir. Bu çeşitlilik dilsel yeterliliklerin geliştirilmesi güçleştirmektedir. Fransızca öğretmenliğini tercih eden adaylar için genel olarak üç tip profilden söz edilebilir. En önemli grubu daha önceki eğitimlerinde yabancı dil olarak Fransızcanın dışında yabancı dil eğitimi almış dolayısıyla da üniversite sınavında başka dillerden özellikle de İngilizceden sınava girerek aldıkları puanlarla kayıt yaptıran adaylar oluşturmaktadır. Bir diğer grup ise fransızca eğitim yapan liselerden mezun olanlar yer alır. Son olarak da göçmen ailelerin cocukları yer aldığı gruptan söz edilebilir.

Fransızca öğretmenliği bölümlerini tercih eden öğrencilerin profilleri, algı ve hedefler açısından Almanca ve İngilizce öğretmenliği bölümlerini tercih eden öğrenci profillerinden farklıdır. Fransızca öğretmenliği bölümlerine girebilmek için gerekli puanın nispeten düşük oluşu bir motivasyon teşkil etmekle birlikte bu öğretmenlik mesleğinin kendisi için gerçek bir motivasyon değildir. Öte yandan gerekli puan ile eğitimin güçlük düzeyi arasında bir paralellik kurma eğilimi de yanlış algıya dayanmaktadır. Bir başka deyişle bir kısım aday öğrenci kitlesi aslında hiç arzu etmediği, hedeflemediği halde sırf herhangi bir üniversite diplomasına sahip olabilmek için zorunlu bir tercih olarak görmektedir. Bu gruptaki öğrenciler de genellikle üniversite sınavına başka yabancı dillerden girip o dilden aldıkları puanlarla Fransızca öğretmenliği bölümlerine aday olmaktadırlar. Fransızca eğitim-öğretim yapan kolejlerden gelen aday öğrenciler de bu gruba dahil edilebilirler. Bu öğrenci kitlesi ise asıl hedefleri bölümlere girmek için yeterli puanı sağlayamadıkları için Fransızca öğretmenliği bölümlerini son çare olarak görmektedirler. Bu durumda en önemli sorun öğrencilerin önemli bir kısmının gerçekten öğretmen olmayı hedeflemeyişleridir. Sonuçta Fransızca öğretmenliği bölümlerinin Fransızca öğrenilen bir dil kursu olduğu algısı ve temel becerilerde ortalama bir seviyiye sahip olmanın da öğretmenlik eğitiminde kesin başarının garantisi olduğu algısı aday öğrencileri büyük ölçüde yanıltmaktadır.

İdari sorunlar

Hazırlık sınıfında başarısız olan öğrenciler genellikle yanlış algı ve bilgi dayalı yanlış tercihte bulunanlardır. Bu öğrenciler arasında iki yıl hazırlık eğitimi alıp yine de başarısız olanlar vardır. Söz konusu öğrenciler yönetmelikler gereği iki yıldan fazla hazırlık sınıfını tekrar edemediklerinden başarılı sayılmakta ve doğrudan birinci sınafa kayıt yaptırabilmektedirler. Bu da sınıflarda heterojen bir yapı oluşumuna neden olmaktadır. Öte yandan, idari anlamda hazırlık sınıflarının bünyelerinde barındıran yabancı diller yüksekokullarının bölümler yerine doğrudan rektörlüklere bağlı oluşları idari bakımdan eşgüdümlü çalışmaları ve denetimi olanaksız kılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bölümlerin misyon, vizyonları, müfredat ve ders kapsamlarının adaylara yeterince tanıtımının saglanması, bölümlerin toplam beş yıllık bir dil kursu olduğu algısının ortadan kalkmasına ve öğrencilerin üniversite sınavına girerken uygun tercihi yapmalarına katkıda bulunacaktır. İstenen ve beklenen niteliklere ve donanıma sahip Fransızca öğretmeni yetiştirebilmek için her şeyden önce alanda arz talep dengesi göz önünde bulundurulmalıdır.

Her yıl Fransızca öğretmenliği bölümlerine toplamda ihtiyacın çok üstünde öğrenci alınmakta ve yine ihtiyacın çok üstünde mezun verilmektedir. Bölüm sayısıyla birlikte kontenjan sayısının azaltılması, giriş puanının yüksek tutulması, gerçek öğretmen aday sayısının ortaya çıkmasını ve bu doğrultuda gerekli motivasyona sahip nitelikli öğretmen adayları yetiştirebilmeyi sağlayacaktır. Bu önerilerin gerçekleştirilmesinin çeşitli nedenlerle oldukça güç olduğunu da kabul etmek gerekir. Çünkü bölüm veya anabilim dalı sayısının azaltılması Fransızca bölümlerinde görev yapan öğretim üyelerini de doğrudan ilgilendirmektedir. Öte yandan kontenjan sayısının azaltılması ve puanlarının yüksek tutulması ise bu defa da yeterli öğrenci sayısını sağlayamama riski nedeniyle yine bölümlerin kapatılmasına neden olacağından ve bölüm ve anabilim dallarının hemen hemen hiç birinin bu çözümü kabul etme ihtimali olmayacağından bu çözüm yolları şimdilik bir çıkmazda gibi görünmektedir. Ancak hem toplumsal hem de bireysel bağlamda zaman ve enerji kaybının önüne geçmek ve nitelikli öğretmen adaylarının yetiştirebilmesi için bu sorun çözülmek zorundadır. Yabancı dil öğretmenliği bölümlerinde, teknolojik yenilikler ve yükselen değerler doğrultusunda düzenli olarak derslerin ve içeriklerin düzenlenmesi, söz konusu bölümlerde görev yapan öğretim üyelerinin de bilgi ve becerilerini güncellemelerini gerektirdiği açıktır. Bu nedenle yabancı dil öğretmenlerini yetiştirenlerin de düzenle olarak hizmet içi eğitim almaları gerekli olabilir. Hizmet içi eğitimle birlikte iç denetimin mekanizmasının geliştirilmesi aynı şekilde istenen profile uygun adaylar yetiştirmede fayda sağlayacaktır.

Kaynakça

Aydoğan İ. Çilsal Z. (2007) Yabancı Dil öğretmenlerinin yetiştirilme süreci (Türkiye ve Diğer Ülkeler). *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı: 22 ss. 179-197.

Işık A. (2008) Yabancı Dil eğitimizdeki yanlışlar nereden kaynaklanıyor? *Journal of Language and Linguistic Studies* Vol.4, No.2.

Kelly M., Grenfell M., Allan R., Kriza C. McEvoy W. (2004) Profil européen pour la formation des enseignants de langues étrangères – un cadre de référence, *Rapport établi à l'attention de la direction générale de l'éducation etde la culture de la Commission Européenne*.

Musset P. (2009) Initial teacher education and continuing training policies in a comparative perspective current practices in OECD countries and a literature review on potential effects, *OECD Education Working Papers No. 48*.

Nacar-Logie N. (2013) Fransızca öğretmen adaylarında sözlü söylem becerilerinin iyileştirilmesi *Turkish Studies* Cilt 8/10 s.451-458.